

В роботі розглядаються психологічні особливості студентського віку. Розглянуто педагогічні передумови формування економіко-математичного мислення студентів економічних спеціальностей. Побудована модель економіко-математичного мислення і діяльності.

Ключові слова: психологічні особливості студентського віку, економіко-математичне мислення, професійне мислення, професійна освіта.

В работе рассматриваются психологические особенности студенческого возраста, педагогические предпосылки формирования экономико-математического мышления студентов экономических специальностей. Построена модель экономико-математического мышления и деятельности.

Ключевые слова: психологические особенности студенческого возраста, экономико-математическое мышление, профессиональное мышление, профессиональное образование.

In the article there have been examined psychological features of student age, pedagogical pre-conditions of forming of economically-mathematical thought of students of economic specialties. The model of economically-mathematical thought and activity has been built.

Keywords: psychological features of student age, economically-mathematical thought, professional thought, trade education.

УДК 37.08
ББК 74.56

С.М. Кустовський
м. Хмельницький, Україна

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Постановка проблеми. Проблема формування творчості у процесі підготовки майбутніх педагогів нині є досить актуальною. Розвиток творчої особистості майбутнього педагога одночасно забезпечує не тільки ефективне досягнення практичних, навчальних і розвиваючих цілей, але й містить значні можливості для підтримки мотивації навчально-пізнавальної діяльності тих, кого навчають. Окрім цього, педагог, який творчо підходить до вирішення професійних завдань, здатний не лише відповідно до програми подати навчальний матеріал, але й зробити його цікавим, що суттєво підсилює мотивацію навчально-пізнавальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування і розвиток творчості майбутніх педагогів є питанням не новим. Останнім часом воно є предметом досліджень багатьох дослідників у галузі педагогіки як в Україні, так і за кордоном. Так, наприклад, можна назвати російських науковців Є. Баловленкова, М. Бельську, А. Вербицького, П. Кулагіна, Г. Селевка та багатьох інших, які досліджували методи та прийоми розвитку творчості під час підготовки майбутніх педагогів. Серед вітчизняних дослідників цього питання можна виділити Л. Барановську, Е. Гапон, Р. Гуревича, І. Козловську, Є. Нор, О. Пехоту, Є. Полат, Л. Романишину, М. Сметанського, М. Фоміну та інших. Проте, питання залишається відкритим, тому що з розвитком педагогічної думки виникають інші, більш нові підходи до формування творчої особистості майбутніх педагогів, які повинні враховуватися і ретельно досліджуватися. Кожна методика викладання привносить щось нове у питання формування творчої особистості майбутніх педагогів.

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті є аналіз сучасних методів і прийомів, що сприяють розвитку творчої особистості студентів педагогічних ВНЗ. Основними завданнями нашої статті є розглянути існуючі методи та прийоми дидактики вищої школи та проаналізувати, яким чином вони можуть допомогти у формуванні та розвитку творчості майбутніх педагогів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з Державною національною програмою «Освіта («Україна XXI століття») сучасна педагогіка визначає потребу перегляду усталених підходів до змісту, методів і форм навчання [6].

Науковцем Ю. Бабанським виділялися три великі підгрупи методів навчання, які ми відносимо до традиційних [11, с. 386].

Відповідно до характеру пізнавальної діяльності студентів у засвоєнні змісту освіти виділяють методи пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу, частково-пошукові та дослідницькі. Мова йде про класифікацію методів навчання на основі їх внутрішньої психологічної сторони, домінуюче місце в якій займає концепція І. Лернера та М. Скаткіна [3, с.167]. Підкреслимо, що внутрішня психологічна сторона методів навчання є складним психолого-педагогічним синтезом різних психологічних процесів (відчуття і сприймання, пам'яті і мислення, емоцій, уваги і волі суб'єкта тощо) з метою і змістом навчання.

Окрім традиційних, у практиці педагогіки вищої школи останнім часом застосовуються й інші методи навчання, які називаються нетрадиційними. Серед них певної уваги заслуговують так звані «активні» методи навчання. Особливістю є спонукання студента та викладача до активності, обов'язкову взаємодію в процесі навчання студентів між собою чи з іншими суб'єктами навчально-виховного процесу [10, с.3].

Є. Литвиненко та В. Рибальський виділяють сім основних методів активного навчання: ділова гра, розігрування ролей, аналіз конкретних ситуацій, ігрове проектування та проблемна лекція [10, с.4]. Методи активного навчання використовуються для тренування та розвитку творчого мислення студентів, формування в них відповідних практичних умінь і навичок. Вони стимулюють і підвищують інтерес до занять, активізують і загострюють сприймання навчального матеріалу.

Ділова гра включає ігрове моделювання та розподіл ролей між учасниками гри; наявність загальної мети всього колективу, досягнення якої забезпечується взаємодією учасників гри, підпорядкуванням їхніх різнобічних інтересів загальній меті, реалізації творчого потенціалу учасників гри.

Розігрування ролей є простішим методом порівняно з діловою грою і потребує менших затрат часу та засобів на розробку та впровадження. Взаємодія учасників ігрового заняття може здійснюватися, зокрема, у вигляді дискусій творчого характеру.

Аналізу конкретних ситуацій як нетрадиційного методу навчання властиві: наявність складної задачі чи проблеми, формулювання викладачем контрольних запитань з даної проблеми, обговорення можливих варіантів її вирішення. Цей метод мобілізує творчий потенціал студентів для вирішення нестандартних професійних задач, пошуку нетрадиційних моделей діяльності тощо.

Що стосується методу ігрового проектування, то під час його використання відсутнє наперед відоме вирішення поставленої перед студентами задачі. На відміну від методу аналізу ситуацій, процес проектно-конструкторського вироблення варіантів вирішення, їх захисту та обговорення може тривати кілька тижнів. Це є оптимальним методом формування та розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів, тому що під час застосування його від студента вимагається пошук індивідуальних шляхів вирішення поставленої задачі, що сприяє активізації творчих здібностей останнього.

Проектна методика відрізняється кооперативним характером виконання завдань під час роботи над проектом. Діяльність, що при цьому здійснюється, є по своїй суті креативною та орієнтованою на особистість майбутнього педагога. Вона припускає високий рівень індивідуальної та колективної відповідальності за виконання кожного завдання проекту. Спільна робота групи студентів над проектом невід'ємна від активної комунікативної взаємодії останніх. Проектна методика є однією з форм організації дослідницької пізнавальної діяльності, під час якої студенти займають активну суб'єктивну позицію. Тема

проекту може бути пов'язана з певною предметною галузю або носити міждисциплінарний характер. При виборі теми проекту викладач повинен орієнтуватися на інтереси та потреби студентів, їхні можливості й особисту значимість майбутньої роботи, практичну значимість результату роботи над проектом. Виконаний проект може бути представлений у самих різних формах: стаття, рекомендації, альбом, колаж тощо. Різноманітними є форми презентації проекту: доповідь, конференція, конкурс, свято, спектакль. Головним результатом роботи над проектом є актуалізація наявних і здобуття нових знань, навичок і умінь й їхнє творче застосування в нових умовах.

Проблемна лекція чи проблемний метод навчання сприяють формуванню та розвитку творчої особистості майбутнього педагога у процесі професійної підготовки. Проблемною є лекція чи заняття, що містять у собі проблемні, дискусійні твердження, варіанти вирішення яких досягаються обов'язковим обговоренням їх усіма присутніми. Цьому передують монологи викладача, в якому він вводить слухачів у проблему, вказує на можливі підходи до її аналізу шляхом співставлення різних факторів та теорій і знайомить з деякими умовами та прецедентами її розв'язання, створюючи тим самим підґрунтя для проблематизації зовнішнього діалогу.

Для вдосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів створюється педагогічна студія. О. Залекер та Н. Щуркова, які займалися методикою організації педагогічної студії, зосереджують свою увагу на трьох основних методах навчання: ілюстративному, методу «повсякденної аналогії» та на вправах, покликаних формувати необхідні педагогічні вміння творчого характеру [10].

В. Гриньова, С. Золотухіна, В. Лозова вважають диспут, дискусію, мозкову атаку, аналіз конкретних педагогічних ситуацій, рольові та ділові ігри активними методами навчання у педагогіці вищої школи [11, с.63]. Методом «мозкової атаки», вони називають «спосіб колективного продукування ідей, який формує вміння зосереджувати увагу на якійсь вузькій меті» [9, с.66]. Під час мозкової атаки студенти працюють як «генератори ідей», при цьому вони не стримуються необхідністю обґрунтування своїх позицій і позбавлені критики, адже за цих умов немає «начальників» і «підлеглих», є лише експерти в кожній групі студентів, які фіксують, оцінюють і вибирають кращі ідеї.

Як метод розвитку творчості особистості майбутнього фахівця О. Глузман розглядає «тьюторські» заняття. Кожне з них «включає в себе три-чотири форми навчальної роботи: дискусію щодо змісту вивчених першоджерел, аналіз педагогічних ситуацій, вирішення проблемно-педагогічних задач, рольову та ділову гру» [5].

Нетрадиційні методи реалізуються, як правило, після вивчення певної теми, виконуючи функції навчального контролю. Такі заняття проходять у незвичній, нетрадиційній обстановці. Подібна зміна звичної обстановки доцільна, оскільки вона створює атмосферу творчості під час підведення підсумків зробленої роботи, знімає психічний бар'єр, що виникає через страх зробити помилку. Нетрадиційні методи реалізуються з неодмінним використанням засобів слухової і зорової наочності. На таких заняттях вдається досягти різних цілей методичного, педагогічного й психологічного характеру, які можна охарактеризувати в такий спосіб:

- здійснюється контроль знань, навичок та умінь студентів з певної теми;
- забезпечується ділова, робоча атмосфера, серйозне ставлення студентів до заняття.

До методів навчання, у процесі яких проявляється та оцінюється індивідуальна діяльність студентів, формується та розвивається їхній творчий потенціал відносимо позааудиторну діяльність. Як висловлюються В. Володько та Т. Іванова, «самостійна навчально-пізнавальна діяльність студентів виявляється тим характерним видом навчання, який найповніше відображає загальні риси творчої діяльності. Вона детермінується метою, усвідомленою студентами, визначеними мотивами, реалізується за допомогою самостійних

дій, які вимагають розумових, вольових або фізичних зусиль і завершується конкретними результатами» [2, с.56].

Методи навчання у практиці педагогіки вищих навчальних закладів не тільки впливають на якість професійної підготовки студентів, але вони є першоджерелом цієї якості, формують і розвивають творчі риси характеру майбутнього педагога. Огляд літератури щодо фахової підготовки, розвитку творчої особистості студентів, формування його морального потенціалу та психолого-педагогічної підготовки, зокрема, дають нам змогу простежити частоту використання тих чи інших методів протягом всього навчання на сучасному етапі [13, с.167-173; 4, с.164-168; 12, с.39-44; 7, с.29-38; 5, с.228-229; 8].

Методично змістовні заняття пропонують М. Солдатенко та Б. Сусь [12, с.41-43]. Починаючи з V семестру, студенти вивчають дисципліни психолого-педагогічного циклу, більше уваги приділяється методам навчання на проблемному (аналітичному) рівні. У студентів розвиваються уявлення про творчий характер професійно-педагогічної діяльності, з'являється можливість застосувати набуті знання на практиці та закріпити їх. На евристичному (пошуковому) рівні основна увага студентів під час VII-VIII семестрів навчання акцентується на опануванні навичок досліджень. Цей етап є переходом від досліджень загально-педагогічного характеру до дидактико-методичних; студенти знайомляться з загальною методологією та комплексом методик, а також застосовують свої знання на практиці. На науково-дослідницькому рівні, що охоплює IX-X семестри, має місце комплексна дослідницька робота з педагогіки, психології, фахової методики. Студент повинен мати добре розвинуті професійно-педагогічні вміння для проведення дослідно-експериментальної роботи в конкретному навчальному закладі. На цьому етапі перевагу надають тим методам навчання, в яких у більшій мірі проявляється та оцінюється індивідуальна творча діяльність студентів.

У процесі формування та розвитку творчих здібностей студентів повинен відбуватися постійний пошук, мета якого – знайти нові форми й прийоми, що дозволяють злити в єдиний процес роботу з розвитку й виховання студентів на всіх етапах навчання. Колективу викладачів доцільно реалізовувати концепцію, що припускає необхідність забезпечення студентів міцними знаннями матеріалу програми з одночасним здійсненням різноаспектного розвитку й формування творчої особистості, врахуванням його індивідуальних здатностей і можливостей. Шляхи та способи реалізації цих принципів повинні бути творчими, нетрадиційними і ефективними.

Висновки: Існує багато методів організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх педагогів, проте не всі вони здатні формувати та розвивати творчий потенціал студентів. Серед методів, що найбільше підходять для формування творчої особистості майбутнього педагога ми можемо назвати нетрадиційні методи, як такі, що спрямовуються на застосування вмінь творчо та нестандартно вирішувати професійні задачі, застосування знань, умінь і навичок набутих під час навчання; фантазії та таланту студентів.

До подальших напрямів дослідження ми відносимо розробку власної методики формування та розвитку творчої особистості майбутнього педагога на основі існуючих технологій, методів і прийомів навчання.

Література:

1. Алексюк О.М. Загальні методи навчання в школі / О. М. Алексюк. – К. : Знання, 1981. – 206 с.
2. Володько В. М. Самостійна навчально-пізнавальна діяльність як один з методів розвитку творчих здібностей студентів. Вища і середня педагогічна освіта / В. М. Володько, Т. В. Іванова. – К. : Либідь, 1993. – 84 с.
3. Галузинський В. М. Педагогіка: теорія та історія / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух. – Рівне : Волпрес. – 286 с.
4. Гашимова В. Х. Деякі аспекти розвитку творчої особистості майбутнього вчителя / В. Х. Гашимова // Педагогіка і психологія. –1996. – № 3. – С. 164-168.

5. Глузман А. В. Университетское педагогическое образование : опыт системного исследования / А. В. Глузман. – К. : А.С.К., 1997. – 307 с.
6. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») // Освіта / [б. а.]. – 1993. – № 44, 45, 46. – 38 с.
7. Кондрашова Л. В. Внеаудиторная работа по педагогике в педагогическом институте / Л. В. Кондрашова. – К. – Одесса : Черноморец, 1988. – 159 с.
8. Концепція підготовки педагога в умовах університету та її методичне забезпечення: Матеріали доповідей і повідомлень науково-методичної конференції 26-28 березня, 1991р. / [б. а.]. – Ужгород : Добронь, 1991. – 131 с.
9. Лозова В. І. Проблема активізації пізнавальної діяльності студентів при вивченні психолого-педагогічних дисциплін / В. І. Лозова, С. Т. Золотухіна, В. М. Гриньова // Вища і середня педагогічна освіта. – 1989. – № 14. – С. 63-68.
10. Методические рекомендации по классификации методов активного обучения / [б. а.]. – К. : КГПИ, 1982. – 15 с.
11. Педагогика [под. ред. Ю. К. Бабанского] / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1988. – 486 с.
12. Солдатенко М. М. Самостійна пізнавальна діяльність як найважливіша умова формування спеціаліста / М. М. Солдатенко, Б. А. Сусь // Вища і середня освіта. – 1994. – № 7. – С. 39-44.
13. Явоненко О. Ф. Комплексний підхід до розв'язування проблем фахової підготовки студентів педвузу / О. Ф. Явоненко, В. Ф. Савченко // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 4. – С. 167-173.

У статті піднімаються проблеми існування різноманітних методів навчання у вищій школі, аналізуються традиційні та нетрадиційні методи навчання, можливості їх використання для формування та розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів.

Ключові слова: метод навчання, творчість, ділова гра, проблемна лекція, проектна методика, аналіз конкретних ситуацій, метод розвитку творчості особистості.

Данная статья поднимает проблемы существования различных методов обучения в высшей школе. В статье анализируются традиционные и нетрадиционные методы обучения, возможности их использования для формирования и развития творческого потенциала будущих педагогов.

This article raises the problem of existence of very great number of methods of teaching. It analyses the possibility of their use in the process of forming and developing the creative abilities of the future teachers.

УДК 37.036
ББК 74.200.54

О.М. Кутова
м. Київ, Україна

ЗМІСТ І СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

Психологи і педагоги стверджують, що в основі будь-якої діяльності лежить *готовність* людини до її здійснення. Так, А. Прангашвілі відзначає, що «істотною загальнопсихологічною особливістю діяльності є її виникнення на підставі *готовності* до певної форми реагування – установлення, ні одна діяльність не розпочинається з «пустого місця».

Аналіз літератури з проблеми *готовності* до діяльності, засвідчив, що перші фундаментальні дослідження цього питання здійснили Д. Узнадзе і колектив грузинських учених-психологів, який він очолював. У своїх роботах науковець дав визначення цього поняття «готовність суб'єкта до дії» і визначення умов її виникнення. На підставі проведених досліджень Д. Узнадзе зробив висновок, що «у випадку наявності якоїсь потреби і ситуації її задоволення у суб'єкта виникає специфічний стан, який можна характеризувати як *готовність*, як установку його до здійснення певної діяльності, направленої на задоволення його актуальної потреби» [8, с.170].